

Støvletramp og militærmusik i Thisted

af Flemming Skipper

Sommeren 1864. Prøjsere og østrigere besætter Thy. Ingenting er længere, hvad det har været. Endog pastor Sonnes pibe ender i fjendens mund.

»I Gaar kom der 4 til vor rare Pastor Sonne, og da han ikke kunde blive af med dem, anviste han dem en Stue, men de vilde have 3 Værelser, hvad de dog ikke fik. Da en Soldat kom ud til Sonne og vilde have Ild paa sin Pibe, viste det sig, at det var Præstens egen Pibe, han havde taget!«

Citatet er fra den dagbog, som Sophie Schow førte i de dramatiske dage i juli 1864, da prøjsiske og østrigske tropper rykkede op gennem Jylland – og også besatte Thy. Thisted var en overgang »vært« for 7-800 soldater. Og den rare præst, der fik »besøg« af fremmede, var dén Hans Chr. Sonne, der i eftertiden vil være mere kendt for oprettelsen af den første brugsforening: Thisted Arbejderforening. Det skete få år efter besættelsen.

Stormen på Dybbøl blev indledningen til Prøjsens og Tysklands storhed. I 1866 blev Østrig besejret af Prøjsen i en krig udløst af uenigheden om den fælles forvaltning af Slesvig-Holsten, som de havde erobret magten over to år tidligere. I 1870 faldt Frankrig for de tyske hære. Tyskland blev et kejserrige. Ingen havde dengang kunnet forudse, at Tysklands samling ville kaste landet ud i nye frygtelige krige, og at de rædsler, de fremkaldte, skulle få store konsekvenser.

Det hele begyndte i 1864 med det danske nederlag ved Dybbøl og den efterfølgende militære katastrofe ved Als. Det er fortsat en del af nutidshistorien og dermed også af den lokale historie, som det er værd at beskæftige sig med i dag.



Pastor – senere provst – Hans Chr. Sonne kom til at mærke til den prøjsiske og østrigske besættelse på sin egen pibe. I den lokale historie er han dog mere kendt for oprettelsen af Danmarks første brugsforening og børneasylet.

Men det kunne være gået langt værre i 1864 for Danmark, idet inkompetente politikere og en rådvild Kong Christian IX tilbød Bismarck, den senere tyske rigskansler, at Danmark kunne indgå i Det Tyske Forbund, den

sammenslutning af tyske stater, der få år senere skulle blive til et kejserrige. Det skete i et desperat forsøg på at undgå, at det danske monarki mistede Slesvig og Holsten. Heldigvis afslog Bismarck dette tilbud, der ville have kostet Danmark dets selvstændighed. Men hvis tilbuddet, der naturligvis skal ses i sin historiske sammenhæng, var blevet modtaget, kunne danskerne have delt skæbne med tyskerne hele vejen op igennem det tyvende århundrede. Historikeren Tom Buk-Swienty har fået adgang til nogle af kongehusets arkiver og fremdraget ny og overraskende viden om et skæbnesvangert kapitel i Danmarks historie. Det sker i *Dommedag Als* (2010), der er en fortsættelse af *Slagtebænk Dybbøl* (2008).

Sophie Schow var gift med Ulrik Frederik Rosing Schow, byfoged og birkedommer samt politimester i Thisted fra 1861 til 1872. En afskrift af dagbogen dukkede op i forbindelse med Thisted Dagblads flytning fra Jernbaneanegade til havneområdet, da avisens arkiv blev overdraget til Lokalhistorisk Arkiv.

Det har ikke hos familien Schow været muligt at spore den originale dagbog, men det er blevet bekræftet, at den har eksisteret og var oppe af skufferne og fremme i lyset senest i hundredåret for det skelsættende kapitel af danmarkshistorien – krigen i 1864. Dagbogen gik i arv til børnebørnene, og det var datterdatteren, cand. jur. Ulla Buhl, Sorø, der havde afskrevet og redigeret uddrag af dagbogen til brug for en artikel til Thisted Amts Tidende (Thisted Dagblad) i 1964.

Sophie Schow var tæt på begivenheder og personer, og hun fortæller levende om en stor omvæltning i en lille by med få tusinde indbyggere.

Med lempe

Det er en betydningsfuld kilde til den lokale historie. Hun beretter om, hvad hun ser



Ulrik Frederik Rosing Schow, byfoged og birkedommer samt politimester i Thisted fra 1861 til 1872. Billedet er fra 1860'erne.

og hører, ikke mindst giver hun udtryk for, hvordan en besættelse påvirker en familie med små børn. En øjenvidneberetning fra første parket, øjeblikk-billeder fra en by med støvletramp i gaderne og en sejrserberuset militærmusik på den lille bys store torv. Og ofte langt fra den »officielle« historie, man kan læse sig til i den lokale avis, Thisted Amtsavis, i de samme dage både under og efter besættelsens ophør. Nok blev der våbenhvile, senere fredsaf tale, men der skulle fortsat fares med lempe.

Dette hensyn var Sophie Schow ikke underlagt, når hun sad derhjemme med pen og papir og skrev til »alle mine Kjære«. Hos hende dukker levende mennesker frem bag navne og fornemme titler. Der vil altid kunne påvises uoverensstemmelser mellem det øjeblikkeligt

sete og hørte og en historiskrivning baseret på dokumentation på års afstand; det svækker dog ikke dette autentiske link, denne stemme fra 1864, hvis vi for alvor vil prøve at forstå, hvad der skete dengang, og hvordan det blev oplevet af dem, der stod plantet midt i begivenhederne – midt i historien.

Thisted Sygehus var blevet taget i brug som militært lazaret under den danske hærs tilbagetrækning, og sidst i juni 1864 befandt sig her 30 syge og sårede soldater. To af dem døde og blev begravet på kirkegården i Thisted, mens fjenden stod i byen. Det fremgår også af Sophie Schows dagbog.

Rosenkrantz og Schow

Amtmanden, baron Rosenkrantz, var bortrejst, og byfoged Schow, der var konstitueret som amtmand, sørgede for at få pantebøgerne fra herredskontoret og bøgerne fra

Bekendtgjørelse

Byens Indvaanere underrettes herved om, efter den fjendtlige Kommandoes Ordre, at Kvarterværterne ere pligtige til at give det indkvarterede fjendtlige Mandskab Frokost og Aftensmad.

Begge disse Maaltider skal bestaae af:

En meget tyk Skive hvidt Brød med tilhørende Ost, Flæsk eller Kjød.

Endvidere ere Kvarterværterne pligtige at levere det indkvarterede Mandskab Lys, Kogekar til Tilberedning af deres Middagsmad, samt dertil fornødent Brændsel; endvidere ½ Pægl Brændeviin eller en heel Flaske godt Øl til Mands til Frokost og Aftensmad.

Byfogedkontoret i Thisted, den 15de Juli 1864. U. Schow.

(Thisted Amtsavis)

amtsstuen og amtskontoret samt alle offentlige midler i rede penge og bankbøger bragt i sikkerhed. Det blev overdraget toldkontrollør Bolvig, Klitmøller, at sejle det hele til København. Forinden havde han gravet pengekisten ned i et hus i Klitmøller. Og det blev Schow, der måtte tage imod de ubudne gæster. Rosenkrantz vendte ikke tilbage til Thisted før omkring 1. september, og højrebladet Thisted Amtsavis (*eksisterede indtil 1960, red.*) kritiserede meget skarpt, at amtmanden, der var medlem af Landstinget, havde været borte i over to måneder for at dyrke politisk virksomhed, mens amtet var ude i alvorlige vanskeligheder. Bedre blev sagen ikke, da amtmanden efter 14 dages ophold i Thisted atter rejste bort i fem uger. Dette gav avisen anledning til at spørge, om embedsmændene var til for folkets skyld. »Det var under alle Omstændigheder sørgeligt, at sligt skulde taales«, som det udtryktes.

En deling prøjsiske dragoner var de første, der ankom, men drog bort, da østrigerne kom. En kort tid var der indkvarteret prøjsisk infanteri, men østrigerne protesterede, og forbundsfællerne måtte atter drage bort.

Østrigerne kaldte øvrigheden sammen på Store Torv og erklærede byen for okkuperet. De krævede de offentlige kasser udleveret. Men i dem fandtes der af nævnte – gode – grunde dog ikke mange skillinger. Ved havnen beslaglagdes skibe, der var lastet med korn. Mange af de østrigske officerer blev indkvarteret i dyrlæge Møllers gæstgivergård i Vestergade. Det kom senere til at hedde Landmandshotellet, i nutidshistorien blev der på stedet brugsforening, Kvikly og i dag Super Brugsen. Patruljer gik rundt i gaderne og jagede folk inden døre. Et herrefolk var kommet til byen. Ingen kunne være i tvivl. Det var dog ikke uimodtageligt for bestikelse i forbindelse med »udskrivningen« af heste.

Billederne af Ulrik og Sophie Schow er fra efteråret 1864 og optaget i fotograf Anker Rings atelier i Havnestræde 32 i Thisted. Der var i 1860'erne flere fotografer bag de tunge apparater i Thy. At blive fotograferet var dog fortrinsvis en sag for borgerskabet. Ring var oprindeligt uddannet som forretningsmand, men efter en fallit lod han sig uddanne som fotograf og åbnede en forretning i Grenå. Han kom derefter til Thisted. Den første henvendelse til publikum var i Thisted Amtsavis: »Lært hos en af Landets første Fotografer tillader jeg mig herved at bekendtgjøre, at jeg til førstkommende November har lejet hos hr. Købmand D. R. Kappen, hvor et tilsvarende smukt Atelier bliver opført, hvilket jeg tillader mig at bringe i Erindring for By og Omegn. Ærbødigst Anker Ring, Fotograf«.



I 1864 var fotografiet stadig en forholdsvis ny opfindelse – og de fremmede officerer stillede med stor glæde op foran apparaterne på deres vej op gennem Jylland. Dette billede viser den østrigske general Gelinck, der kom til at spille en hovedrolle under besættelsen af Thy. Og da tropperne skulle forlade egnen, ville han udveksle billede med byfoged Schow, der dog undskyldte sig med, at han ikke var i stand til at gøre gengæld. Gelinck må have haft held til at komme af med sit portræt andet steds – og måske fået et andet med hjem – og billedet af den østrigske officer har overlevet og dukkede for nylig frem fra glemslen. Gelinck var – med oppasser – indkvarteret hos konsul Bendixsen i Skovgade. Han huskedes i familien som »en særdeles behagelig og taktfuld Mand«.

Mens fjenden var i byen, holdt daglig en stor vognpark på Frederikstorv; den var »rekvireret« fra de nærmeste sogne og stod til officerernes afbenyttelse. Der blev foretaget daglige køreture rundt i Thy. Der foreligger beretninger om det overvældende indtryk, naturen i Thy gør på fremmede – også dengang. Ikke mindst mødet med havet har været værd at skrive hjem om. Hvis postgangen ellers havde fungeret i de urolige krigsmåneder.

Tyskkyndige thyboer

Hos lokalhistoriker og museumsleder P. L. Hald findes – set med nutidsøjne – en umiddelbart overraskende oplysning. Mange thyboer var velbevandret i det tyske sprog.

Konsul Bendixsen var den officielle tolk, »men i øvrigt var det ikke vanskeligt at tale med Fjenden, da mange af Byens Borge-re beherskede Sproget«, skriver den gamle

lokalhistoriker. Tysk var det fremmedsprog, de fleste på dette tidspunkt kunne – *hvis* de talte et fremmedsprog. Engelsk spillede en sekundær rolle. Helt frem til og med 1864 var Jylland økonomisk, handelsmæssigt og finansielt meget tæt knyttet til det tyske. Det gjaldt også for Thisted. Mange skibe herfra sejlede på tyske havne. Hele det kultiverede Danmark – videnskab og kunst – var i det 19. århundrede »tyskvendt«. Det var også dér, de såkaldte dannelsesrejser primært gik til. Således med »Thistedes berømte søn« – digteren J. P. Jacobsen. Og så måske videre til Italien.

Det danske monarki omfattede Holsten (til Altona) og Slesvig. Og disse to »lande« var erhvervsmæssigt de mest dynamiske dele af riget. Kornhandelen var begyndt at gå vestover fra 1840'erne. Men studehandelen gik fortsat

– så at sige – på egne ben ned til Hamburg. Bankhuset Pontoppidan i Hamborg (digteren Henrik Pontoppidan havde i øvrigt rødder i en præstefamilie i Ræhr i Thy) var den altdominerende kreditor for jyske handels- og begyndende industrivirksomheder. Der var meget lidt finansiel forbindelse østpå til København. Den første danske bank – det var Privatbanken – blev oprettet af C. F. Tietgen i 1837.

Det sydvendte i jysk erhvervsliv er grundigt belyst af thyboen Esben Graugaard i en disputats om studehandelen fra 2006.

Klemt økonomisk

Thisted befandt sig i begyndelsen af 1860'erne i en betrængt økonomisk situation. Krigen og



Posthuset i Thisted 1874 (til venstre). De fremmede soldater troppede op hos postmesteren og forlangte, at han straks skulle åbne pengeskabet: »Han tog saa ganske roligt et Lys i den ene Haand og lukkede op med den anden (alt var jo sendt bort) og saa sagde han på sin rolige Maade: Jeg tror, der er 11 Skilling, vil De have dem?«, men de rystede på Hovedet og gik bandende igen« ... som det hedder i Sophie Schows dagbogoptegnelser.



Thisted 1874. Et af de ældste billeder af byen. Indkvarteringen var de fremmede tropper ikke tilfredse med ti år tidligere. En østrigsk soldat skrev til en avis i Hamburg, at soldaterne blev anvist skure, lofter og åbne stalde som sovesteder. Da byfoged Schow blev truet med tvangsbelægning, blev forholdene forbedret. Soldaten hæftede sig i øvrigt ved, at det var nødvendigt at forsyne husene i Thisted med numre for at klare indkvarteringen.

den fjendtlige besættelse gjorde det ikke bedre. En læge søgte om nedsættelse af skatten, men fik afslag af kommunalbestyrelsen, der gjorde opmærksom på, at »Byen Thisted, saavidt vides, i Aar nyder den tvivlsomme Ære at være den højstbeskattede By i Danmark, og at Skattebyrden derfor hvilede tungt paa alle Byens Borgere«.

Det fremgaar af de kommunale arkiver, at bl.a. fattigvæsenets udgifter var steget i »en foruroligende Grad«. Den private godgørelse var ellers betydelig. Det var ønsket om at hjælpe de mindrebemidlede – »småfolk« – at nævnte Sonne gik i gang med at stifte en husholdningsforening efter engelsk mønster, og den 17. juni 1866 stiftedes Thisted Arbejderforening som et aktieselskab. Foreningen blev

Danmarks første brugsforening og et mønster for de senere brugsforeninger. Fra samme år stammer den første sammenslutning af Thistedes håndværkere: »Foreningen til Understøttelse for trængende Haandværkere og Industridrivende i Thisted samt deres Enker«.

Udgifterne til fjendens »naturalforplejning« beløb sig efter regnskaberne til 2285 Rdl. 3 Mark, en stor udskrivning for en fattig by, hvortil kom en del større og mindre beløb, som borgerne havde lagt ud. Således havde fjenden bortført de skibe, der lå i havnen, da de kom til byen. »Den store Standsning af al Handel og Omsætning i denne Tid førte ogsaa til stor Næringsløshed, og Kommunalbestyrelsen blev opfordret til at søge udvirket at faa Garnision i Byen; man ønskede et

Regiment eller en Bataillon Infanteri«, skriver P. L. Hald i sin købstadshistorie.

Det lykkedes som bekendt ikke. Det blev i stedet et civilforsvarskorps, der kom til byen omkring hundrede år senere – også i forlængelse af en krig og en tysk besættelse (1940-45).

Illustreret Tidende

Prøjserne og østrigerne havde tegnere og korrespondenter ved fronten. Og i Danmark var det ikke mindst læserne af det populære blad Illustreret Tidende, der blev underrettet om krigens gang. Både når det gik godt, og da det til sidst gik knap så godt. »Derovrefra«, den første artikel, som bladet bragte fra krigsskuepladsen i Slesvig, var med et billede af C. J. de Meza, den kommanderende overgeneral i Dannevirke-stillingen, til hest sammen med sin stab. Bladet bragte tilige meddelelsen om, at det havde sørget for korrespondenter og tegnere ved fronten og bragte i den følgende tid træsnit efter skitser af en række kunstnere. Blandt dem så kendte malere som Otto Bache og den senere Tivolidirektør, Folkemuseets og Frilandsmuseets skaber, Bernhard Olsen. Han var tjenestgørende officer i arméen ligesom andre af bladets billedleverandører.

Ingen af Illustreret Tidendes medarbejdere kom dog så langt som til Thy og Mors. Vi må tage til takke med billeder i tilsvarende tyske blade. Flere viser, hvordan danske heste bliver udskrevet, »rekvireret«, til krigstjeneste. »Hestetyverier« kaldte man det nu i Thy og på Mors.

»Mandstugten«

»I det store og hele var forholdene under besættelsen tålelige«, fremgår det af senere lokal historieskrivning, der henholder sig til amtsavisens beskrivelse af den »gode Mandstugt

»I dette historiske Brændpunkt (1864) samler den nationale Afmagt sig til det mindste og skarpeste mulige Billede: vor Nutid og Fremtid gaar igennem dette Punkt«.

Johannes V. Jensen 1906.

blandt de fjendtlige Tropper«. Nogle overgreb skete der dog, mest i form af tyverier af madvarer. Penge og værdisager havde man de fleste steder gemt bort. Det mørkeste kapitel i historien var hesterøverierne. Besætterne beslaglagde de heste, de kunne finde, til krigsbrug, og selv om det i mange tilfælde lykkedes at skjule hestene i lavninger eller træplantninger, blev der dog taget ca. 100 heste på Mors og ca. 150 i Thy og Vester Hanherred. Det er i al fald de tal, der opgives i den lokale historie, når begivenhederne i 1864 bliver fortalt op gennem 1900-tallet.

Det er betydeligt højere tal, Sophie Schow hører om i julidagene i 1864 og noterer i sin dagbog.

Bønderne blev ofte lokket i en fælde; de fik ordre til at stille med køretøjer for at udføre kørsel, og når de mødte, blev hestene spændt fra, og prøjserne og østrigerne forsvandt med dem, de fandt egnede til den videre færd gennem Jylland.

Hestetyverierne gjorde indtryk på Sophie Schow – dét med fjendens »mandstugt« tog hun ikke for så gode varer som datidens amtsavis og senere lokalhistorikere. Sådan som det fremgår af hendes dagbog. Under alle omstændigheder havde hun en anden opfattelse af, hvad »mandstugt« dækkede over.

Dannevirke-chok

På danskerne havde rømningen af Dannevirke en lammende virkning, for ingen havde jo ventet, at volden ville blive forladt

Nach der Bestimmung Sr. Excellenz des Feldmarschalls Freiherrn von Wrangel vom 12ten März d. Js., haben da, wo die Natural-Verpflegung durch die Wirthe eintritt, diese Folgendes täglich an ihre Einquartierung zu verabreichen:

a) An Offiziere

Morgens: Kaffee mit Beilage.
Mittags: Suppe,
Fleisch mit Gemüse,
Braten mit Kompott,
Butter und Käse,
Eine Flasche Wein.
Abends: Thee und Butter, Brodt mit Fleisch.
pro Tag 8 Stück Cigarren.

b) An Mannschaften

Morgens: Kaffee mit Beilage oder Branntwein.
Mittags: Suppe,
Ein Pfund Fleisch mit Gemüse,
Käse und Brodt,
Eine Flasche Bier,
½ Pfd. Tabak oder 10 Stück Cigarren.

c) Für Pferde

pro Tag: 4 Mäßen Hafer, 8 Pfund Heu und das benöthigte Stroh.

Diese Naturalverpflegung Seitens der Wirthe an ihre Einquartierung findet vom 14ten d. Mts. an statt. Da aber voraussichtlich nicht alle Wirthe in der Lage sein dürften die vorgeschriebene Quantität Wein, Cigarren und Taback an ihre Einquartierung zu verabreichen, so sollen diese Gegenstände noch wie vor durch die königlichen Preussischen Intendanturen von den Lieferanten besorgt und an die Truppen direct geliefert werden.

In gleicher Weise sind ferner Hafer, Heu und Stroh, soweit das Letztere nicht in den Detschaften zu erhalten, durch die Intendanturen zu beschaffen und zu vorausgaben, nur in außergewöhnlichen Fällen, wo die Fourage nicht sogleich aus den Magazinen zu erlangen ist, hat die Ortsbehörde dieselbe gegen Quittung an die Truppen herzugeben.

Karhuus, den 12ten May 1864.

Falkenstein,

Generalleutenant und Oberbefehlshaber der
Königlichen Preussischen Truppen in Jütland.

An
das Amt zu Viborg.

General-Commando des
III Corps. J. Nr. 104.

Haupt-Qu. Karhuus, d. 12ten May 1864.

Die anliegende Ordre vom 12ten d. Mts. erhält das Amt Viborg mit der Weisung hiernach zu verfahren, dieselbe in deutscher und dänischer Sprache abdrucken und an die unter demselben stehenden Detschaften vertheilen zu lassen.

Der commandirende General

Falkenstein,
Generalleutenant.

An das Amt zu Viborg.

J. Nr. 236.

Die Anlagen dem Amt zu Viborg mit dem Bemerken zu überfenden, wie ich verfügt habe, dass die Natural-Verpflegungs-Seiten der Wirthe an ihre Einquartierung, vom 15ten d. Mts. ab ein im hiesigen Dete stattfindet.

G. D. Viborg, den 13ten May 1864.

Der General-Major und Commandeur der
Königlich Preussischen 2ten Infanterie-Brigade
E. von Bornstedt.

Den øverstbefalende for de prøjsiske tropper i Jylland, von Falkenstein, sendte rekvisition til officernes og mandskabets forplejning rundt i by og på land. Og i arkivet for den tidligere Sjørring-Thorsted Kommune har det historiske dokument fra krigen i 1864 overlevet.

uden virkelig kamp. Kun én gang senere i historien har danskerne oplevet et tilsvarende chok: 9. april 1940 og den tyske besættelse. Endnu værre tegnede fremtiden sig i 1864, da prøjserne stormede Dybbøl-stillingen og

senere sammen med østrigerne rykkede op gennem Jylland – ja, helt til Skagen kom de og ikke kun for at vise dét flag, de plantede på Grenen! Det er denne dystre baggrund, man skal have med, når man i dag læser, hvad

den lokale avis i Thisted havde at meddele i sommeren 1864 – og hvad byfogedens hustru kunne berette i dagbogen til familien. Det danske monarki mistede over to-femtedele af sit landområde og omtrent en tilsvarende del af sin befolkning. Og mange tvivlede på, at landet så stærkt formindsket ville være i stand til at hævde en selvstændig statstilværelse. Denne tvivl bestyrkedes yderligere ved den bitre strid om skylden for, hvad der var sket. Forfatteren Herman Bang karakteriserede den tilstand, som danskerne befandt sig i, som »sårfeberen fra 1864«, der var svær at slå ned. Men det skulle alligevel vise sig, at »den danske Nationalitet baade Nord og Syd for Kongeaen havde en Livskraft større end nogensinde før«, som det hedder i *Danmarks Riges Historie*. »I Kongeriget vaagnede der en Følelse af, at Folket, for at hævde sin Eksistens og bøde paa hvad der var tabt, i en ganske anden Grad end tidligere maatte anspænde sine Kræfter, og denne Følelse satte Frugt i en aandelig og materiel Udvikling, som ingen tidligere Periode havde set Magen til«. *Danmarks Riges Historie* udkom i 1907. 13 år før Nord-slesvigs genforening med Danmark.

Gud, konge og fædreland stod fortsat i 1924 side om side. Og når Kongen i Christian X's høje majestætiske skikkelse kom til Thisted i anledning af købstadens 400 års jubilæum, var der forinden skikket bud efter veteranerne i Thy fra krigen i 1864. De mødte – som på Kongens bud – op med erindringsmedaljer og dybt præget i sind og på krop af grufulde oplevelser ved fronten som unge.

Mange thyboer havde været med ved rømningen af Dannevirke. Uden mad vandrede de i 10-15 graders kulde og snestorm til Dybbøl. Flere frøs ihjel.

Nederlaget ved Dybbøl og tabet af en stor del af det danske kongerige kom til at præge flere generationer. Alle havde troet, at den danske hær – sammen med forsvarsværkerne

mod syd – var uoovervindelige. Men nederlaget satte som nævnt en ny udvikling i gang i Danmark. »For hvert et Tab igjen Erstatning findes /Hvad udad tabtes, det skal indad vindes« – som det i 1872 poetisk er blevet udtrykt.

Orkestergraven

Andre talte om *Slagtebænk Dybbøl*. Titlen på en nyere dokumentarisk bog om krigsdramaet. Sådan tog det sig ud for de danske soldater. Sådan fremstilles det senere i danmarkshistorien.

Et slag mellem ulige hære. Den danske med håbløst umoderne våben og tilmed med en tvivlsom militær og politisk ledelse. Et slag med kanoner, granater og geværer, og – da prøjserne satte det store stormløb ind over de danske skanser – med bajonetter og knive, og hvad der ellers var ved hånden. Soldat mod soldat. Mand til mand. Og til akkompagnement af et prøjsisk militærorkester på 300 mand. Militærmusik var i 1800-tallet musik til militær. Det var endnu ikke reduceret til parader og flotte uniformer, march og middagskoncerter. I den prøjsiske militærhistorie opereres med »musikhelte«. Dirigenten er en sådan. Han står med udsigt over slagmarken med en dirigentstok i hånden, som har et prøjsisk flag i enden. Ivrigt dirigerer han orkestret, som sidder nede i, hvad man bogstaveligt må kalde en orkestergrav. Musikken tilpasses slagets forløb, og når en af danskernes skanser er erobret, lyder der en sejrshymne.

Familien i København

Hedeopdyrker Enrico Dalgas' indsats efter nederlaget blev symbolet på den patriotiske tanke, at hvad udad tabes, skal indad vindes. Det var dog ikke ham, der havde ramt denne patriotiske folkestemning. Det var digteren H. P. Holst. Efter krigen i 1864 formede han



Christian X skridter veteraner fra 1864 af, da han er i Thisted i anledning af købstadens 400 års jubilæum i 1924.

det motto, som Dalgas anvendte om hedesagen. Overalt i landet kom landvinding i gang. Alene i Jylland voksede det samlede landbrugsområde i tiden fra 1864 til 1914 med 4000 kvadratkilometer – et område lige så stort som det tabte Nordslesvig.

Så langt ud i fremtiden havde man ikke turdet se i 1864. For Sophie Schow i Thisted, byfogedens hustru, var det foreløbigt alt rigeligt, at fjenden havde forladt Thy, og at det atter var muligt at komme i forbindelse med familien i København. Det første, der afgik med postvognen fra Thy, var den dagbog, som vi i dag har mulighed for at kigge med i og derved føres ind bag facaden af en fjendtlig besættelse i Thy i 1864. Familien på Sjælland havde også haft deres at se til, mens jyderne fra Kongeåen til Skagen vandede sig under fjendens tvangsudskrivninger. Tabet af Als natten mellem 28. og 29. juni havde virket lammende – især på

hovedstaden. Her havde man hidtil følt sig tryk. Panikken greb københavnernes. Ville Fyn falde? Hvis en ny østrigsk flåde dukkede op, kunne fjenden ventes når som helst. Så vidt kom det dog ikke. Men forinden nåede kurserne at rasle ned på Børsen, tjenestepiger og håndværkssvende stormede sparekasserne for at hæve deres beskedne indskud ...

Som besættterne så det

Blandt kilderne til de nærmere omstændigheder ved den fjendtlige besættelse af Thy og Thisted er to beretninger i tyske aviser. I Norddeutsche Zeitung er der en skildring af de første troppers overgang ved Oddesund og ankomst til Thisted. Den anden beretning stammer fra en østrigsk soldat, der var indkvarteret i Thisted, og som i et brev fortæller Hamburger Nachrichten om begivenhederne.

Thisted skildres som en pæn lille by, hvis befolkning kun nødtvunget tog mod den beordrede indkvartering. Man anviste soldaterne skure, lofter og åbne stalde som sovesteder. Soldaterne klagede, og det blev byfogeden, dagbogsskriveren Sophie Schows mand, der skulle sørge for, at forholdene blev bragt i orden. Ellers ville byens bedste værelser blive »tvangsbelagt«.

Østrigeren fremhæver, at husene i Thisted ikke havde numre. »Man kendte der endnu ikke til denne til Indkvartering nødvendige Indretning«. Besættelsesmagten skulle dog hurtigt sørge for, at thistedboerne fik bragt dette forhold i orden.

Og det var en nummerering, som nogle borgere i byen siden tilsyneladende holdt fast ved – ifølge senere lokal historieskrivning. I Thisted Amtsavis kunne man dog 1. december 1864 læse følgende notits: »Paa nogle Huse her i Byen findes endnu den af Tyskerne under Okkupationen befalede



Sophie Schow var gift med birkedommer, politimester og byfoged Ulrik Schow i Thisted, da Thy i sommeren 1864 blev besat af prøjsiske og østrigske tropper i kølvandet på den danske katastrofe ved Dannevirke og Dybbøl-stillingerne. Og hvad hun så og hørte i byen, skrev hun ned i en dagbog. Familien boede i Søndergade i det område, hvor den kommunale administration i dag har til huse.

De to danske soldater

Thisted, den 14de Juli: I Tirsdags begravedes de 2 danske Soldater, som vare afgaaede ved Døden paa det herværende Lazaret, nemlig Dragon af 3die Regiments 1ste Eskadron Frederik Albertsen af Holebol i Husum Amt og Infanterist af 19de Regiments 7de Komp. Rasmus Nielsen, hjemmehørende i Aarslev pr. Odense. Et ualmindeligt talrigt Følge af alle Stænder ledsagede de Hedengangne til Graven, der ligesom Kisterne vare smykkede med utallige Kranse. Gaderne vare ligeledes bestrøede med Grønt og Blomster, og fra Huse og Skibe vajede Dannebrog på halv Stang. Befolkningen lagde kort sagt paa mange Maader for Dagen sin levende Deeltagelse for Fædrelandets forsvarere.

Thisted Amtsavis.

Nummerpaategning. Vi holde os forvissede om, at ingen af vore danske Medborgere kunde ønske at bibeholde nogen Erindring om de ubudne Gjæsters Nærværelse, og at det kun er en Forglemmelse, naar de ikke for længst have ladet disse Indskrifter udviske«.

Og den rare pastor Sonne, som vi skrev om i indledningen? Jo, han oprettede både en brugsforening og tog initiativ til et asyl for trængte børn i Thisted. I bestyrelsen for asylet sad Sophie Schow, byfogedens dagbogsskrivende kone.

»De skældte Schow saa rædsomt ud«

Thisted, den 13. Juli 1864: Alle mine Kjære!

Da det desværre nu kan vare længe, inden vi kan høre fra hinanden, vil jeg af og til, naar jeg kan faa Lejlighed, skrive lidt, for at sende Eder det, naar Vor Herre en Gang igen frier os ud af denne uhyggelige og elendige Krig.

Eders brev af 3. Juli fik jeg akkurat, men saa stoppede Posten. I Dag har Madam Blank været her for at gøre rent, og da hun skulde gaa, og jeg efter Løfte vilde følge hende hjem, kommer Børnene løbende efter mig, og skulde sige fra Fader, at jeg maatte endelig ikke gaa ud, for nu kom Tyskerne. Schow maatte saa straks op på Amtet, hvor Tyskerne sagde, at de var kun faa, en 50 eller 60 Stk., men i Morgen kommer her 2000, som der maa skaffes Kvarter til, og nu er alle vore Folk og flere til paa Kontorerne, og ingen af dem kommer naturligvis i Seng i Nat, vi faar jo ogsaa selv nogle i Indkvartering, og Gud vide, hvad det bliver for Mennesker. De teede sig som nogle Gale, foer op og ned ad Gaderne, de fleste kom kørende, andre ridende paa Heste, som de havde taget paa Vejen, hvor de var kommen frem, saa ilede de, efter at være staaet af, hen paa Havnen, hvor de bandede og skældte ud, og saa besteg de alle de Skibe, som laa her, og satte Vagt uden for Toldboden og vist ogsaa for Posthuset. En Major, som var med, sagde, at i Morgen kommer der en Befaling til straks at udlevere alle Vaaben, og han forsikrede, at hvis det ikke blev overholdt, og der fandtes Vaaben hos Nogen, vilde de blive stillet for en Krigsret og skudt. Vi har

heldigvis ingen, og desuden er alle Penge-sager og Bøger sendt bort for 8 Dage siden. Bare de dog ikke tager Schow. I Dag har de taget Rybsahm (*herredsfoged, red.*) i Hanherred, han sidder i Løgstør.

I gaar blev der stor Højtidelighed i Byen, da vore 2 Soldater, som var døde på Lazaretten, blev begravede.

Vi sendte alle Kranse, og hele Byen fulgte. Først kom 14 sortklædte Piger, derefter henved 100 Par, og alle, der havde Uniformer, mødte i dem, her blev flaget paa halv Stang i hele Byen. Der var 3 Præster, Madelung, Sonne og Wesenberg, som holdt nete Taler.

Jeg har ikke Idé om, hvor vi skal gøre af dem, vi skal have i Indkvartering, Folk siger, at de vil kun bo nedenunder, de vil ikke være oppe i Huset, og Gud vide, hvorfra man skal faa Mad til saa mange, det er næsten til at blive tosset over. Stine kan vel slet ikke komme, og nu er der netop saa mange Jordbær, i Dag har vi pillet 8 pund, og i Søndags 9. Alle Børnene maa vi jo lukke inde og passe paa, de ikke kommer ud. (*Der var syv, den yngste, Ingeborg, var et halvt år, den ældste 11, red.*) Nu gaar Klokken til 1. Gud vide, hvad Morgendagen vil bringe.

Den 14. Juli: Nu har jeg først rigtig talt med Schow og faaet at vide, hvordan den Røverbande bar sig ad i Aftes, de mødte Schow paa Gaden, og saa tog 5 Mand ham mellem sig og trak af med ham som en Arrestant – op på Amtskontoret, der dundrede de paa Døren, og da

der ikke øjeblikkelig blev lukket op, brølede en Major, at de skulde sprænge Døren, men de blev dog lukket ind, og saa begyndte de, som om de var hjemme, at undersøge alle Papirer samt alle Skabe. Saa beordrede de Mad til hele Mandskabet til i Dag, de skulde have Kaffe og Hvedebrød til Morgen, Kødsuppe og Steg samt Kompot til Middag, og Te og Smørrebrød. De skældte Schow saa rædsomt ud og behandlede ham som deres Dreng, og naar Schow sagde: »De ønsker«, svarede de »Nej vi befaller, og det skal skaffes«.

Kl. 12 i Dag kom der to og hentede Schow, »for den Mad kunde de ikke spise«, det var Oksekødssuppe med kød, det var ikke kogt, som det skulde være, Kødet skulde være kogt aldeles ud i Suppen, og de skulde have Gemyse til, og de skældte Schow ud, fordi det ikke var kogt rigtigt, han er nærmest syg og holder det ikke ud længe. Amtsfuldmægtig Sørensen er rejst til Aalborg i Amtmandens Sted, nu kommer det an paa, om von Falkenstein (*general, anførte de præsiske troppers fremmarch i Jylland, red.*) vil nøjes med ham, eller de tager Schow bagefter.

Schows første Fuldmægtig – Frederiksen – har de taget som Gidsel til Vildsund, hvor han skal skaffe dem over med Færgen. Gud ved, om han kommer igen. Nu kom der 350 Mand, som alle skal indkvarteres inden Aften, men de vil ikke indkvarteres under 20 Mand paa samme Sted.

Der var en henne hos vinhandler Bendixsen og forlangte et Glas Vand, og da han fik det, sagde han, at han ikke vilde drikke af det, før han, der havde bragt det, havde drukket først.

Der er ingen af os eller andre fornuftige Mennesker, der viser sig paa Gaden, og jeg

gaar i stor Angst for, at Børnene skal slippe ud, de er næsten ikke til at passe paa, det er en ret fortvivlet Stilling at være i, men man maa jo mande sig op, thi Schow trænger til Opmuntring, det gaar alt sammen ud over ham, og jeg er gyselig bange for ham.

I Morgen begynder de paa Naturalforplejning, saa vil de selv koge deres Mad, men de vil kun have Oksekød – hverken Kalv eller Lam.

Fuldmægtig Skibsted blev skældt ud for en Æsel og en Svinehund, fordi Officererne ikke fik varm Mad, da de kom i Aftes Kl. lidt over 10, de raabte og hujede som Gale. I Teatret skal der være 100 Mand, de har forlangt Halm og Linned til at ligge paa. Vi aner ikke, hvad der sker andre Steder, og dette kan jo vare i evig Tid. Byens nye Præst, som er en elskelig Mand, kan ikke høre et Ord fra sin Familie, og hans Kone venter en lille hver Dag. Naar der staar 2-3 Mennesker paa Gaden og taler sammen, kommer 3 á 4 Tyskere og river dem fra Hinanden, og de bliver jaget til hver sin side med Skældsord som »forbandede Mennesker«.

De kom ind til Postmesteren og forlangte, at han straks skulde aabne Pengeskabet, han tog saa ganske roligt et Lys i den ene Haand og lukkede op med den anden (alt var jo sendt bort) og saa sagde han på sin rolige Maade: »Jeg tror, der er 11 Skilling, vil De have dem?«, men de rystede paa Hovedet og gik bandende igen.

Nu kom der Melding om, at der var kommen 1800 Tyskere til Frederikshavn, og i Skive ligger vist 2000. Effersøe, som var Huslærer paa Ullerupgaard, er bleven skudt paa Als, han var et smukt og herligt Menneske, som kom meget

her i Byen. Amtsfuldmægtig Sørensens Broder, som var Jurist med bedste Karakter, er bleven skudt ved Aalborg. Man hører aldrig en god Efterretning, kun Sorg og Fortvivlelse.

»Vi er saamænd ikke saa slemme, som vi skal være, thi for henved 2 Maaneder siden har vi faaet Befaling til at pine og plage de Danske alt, hvad vi kunde, og det skal være vor vigtigste Opgave. Naar Herskabet laa i deres Senge, skulde vi jage dem og Ungerne ud og selv lægge os i Sengene«.

Den 15. juli: I Gaar skete der indkvartering i store Partier, men det blev atter forkastet, saa nu skal de indkvarteres ligesom vores egne, men ingen Menige maa være mere end 5 Dage paa ét Sted, saa skal de skifte Kvarter, da man ikke stoler på dem, de er bange for, at Soldaterne skal gøre for meget ud af de Danske, naar de lærer dem at kende. Vi skal have en Officer og hans Oppasser, begge Kontorerne er rømmet og flyttet hen i den store Sal paa Raadstuen, der er sat en Seng i det forreste Kontor, og saa skal Officeren have Schows Stue, og til Oppasseren er der sat en Seng ind i Havestuen, og alt fra Kontorerne er stuvet ind i den lille Spisestue. Inde hos Jacobsens (*digteren J. P. Jacobsens forældre, der boede ved havnen. red.*) har de 10 Menige, nogle af dem er skikkelige, de har ikke Idé om, hvorfor de slaas, en af dem sagde i Gaar: »Vi er saamænd ikke saa slemme, som vi skal være, thi for henved 2 Måneder siden har vi faaet Befaling til at pine og plage de Danske alt, hvad vi kunde, og det skal være

vor vigtigste Opgave. Naar Herskabet laa i deres Senge, skulde vi jage dem og Ungerne ud og selv lægge os i Sengene«.

Det gjorde de ogsaa med Børnene henne hos Købmand Heskjær.

Vores er endnu ikke kommen. De skal have Mad hver dag. Den Menige kun Frokost og Aftensmad, som skal bestaa af Hvidt Brød, 3 Tommer tykt med Smør, Kød, Flæsk og Ost paa, saa skal vi udlevere Kar til at koge deres Mad i samt det behørig Brændsel dertil. Officererne skal have Oksekødsuppe og Kød m.v., og vi skal give dem alle Lys. I Dag er her blevet Kvarter til von Falkenstein selv.

I Gaar fik Fuldmægtig Skibsted Befaling til under streng Straf øjeblikkelig at nummerere alle Husene her i Byen (*i forbindelse med indkvarteringen, red.*) og give den nederdrægtige Stud, den grove Major, som er Pladskommandant her, en Fortegnelse. Vi har faaet nr. 3 paa vort Hus. Politifuldmægtig Frederiksen kom da tilbage sammen med dem, som kom i Aftes. Da de kom til Nykøbing, var han gaaet hen i Klubben for at faa noget at spise, men blev afhentet af 2 Soldater, som blev ved at gaa i Hælene paa ham, hvor han gik, han blev betragtet aldeles som Arrestant. De har krævet leveret fra Nykøbing 300 Stude inden 36 Timer, hvad mon de vil udskrive her? Schows Vogn tager de nok ogsaa, de tager alle Befordringer. De ser ud som nogle komplette Røvere, de har lange graa Kapper med brede, hvide Remme over Brystet og en lille Blaa Kalot paa Hovedet, og saa har de under Kappen korte Benklæder og enten lange Strømper eller lange Støvler lige til Knæene, og de er næsten sorte i Ansigterne. Bare de dog vilde give Schow sin



Østrigske husarer røver heste i Thy og på Mors. Mesteren bag tegningen er en tysker, og den blev offentliggjort i *Illustrierte Zeitung*, der skrev, at det var »en rigtig artig Spas for de lystige Knægte«. Det danske *Illustreret Tidende* bragte sidst i august – da de fremmede tropper havde forladt landsdelen – tegningen med denne bemærkning: »Tyskerne fryder sig over deres egen Skam! De vil ikke blot udbrede deres Kultur, men de gør tillige deres Felttog saa indbringende som muligt ved at stjæle Heste«.

Afsked, for han kan da ikke faa det værre, og maatte vel give ham et Embede i Sjælland, hvis vi ikke beholder Jylland længe. Her maa ikke et Menneske forlade Byen. Brinkmanns (*manufakturhandler, Store Torv, red.*) har faaet en italiensk Officer med 20 Mand, han er fortvivlet over, at han

er gaaet med. Da de i Gaar gik over fra Saltingsund, gik der en Baad under med 2 Officerer og 19 Menige, gid Majoren havde været der imellem, han var lige ved at banke Kammerraad Hansen og Konsul Bendixsen i Gaar, de to er formænd for

Indkvarteringsordningen, og det gik ikke hurtigt nok.

Majoren hedder Eliatscheck, nu er her kommen en General, som hedder Gelinck.

»Han – Officeren – har forlangt Jordbær med fløde i Aften, naar han kommer Hjem. De rejser Gud ske lov i Morgen«.

Den 15. om Aftenen: Nu har vi da faaet vores Indkvartering, det er Prøjsere. Løjtnanten hedder Menlauf, de kom Kl. henved 6 og bad straks om Mad, da de var meget sultne, de fik alt det Hvedebrød, vi ejede, saa vi alle, selv de smaa, maatte spise bart Rugbrød – han – officeren – har forlangt Jordbær med Fløde i Aften, naar han kommer Hjem. De rejser Gud ske lov i Morgen.

De kom fra Løgstør paa 3 Skibe, alle Prøjsere, og de vilde indtage Thisted, men da alle Østrigerne saa dem komme, fo'r de ned til Havnen for at vise, at de var kommen først, og de saa paa hinanden, som om de skulde fare løs paa hinanden.

De har forlangt 400 Pund Kaffe sendt til Løgstør, men de venter ikke, at det kan skaffes, hvad det vist heller ikke bliver. Pastor Wesenberg kan ikke komme ud til Skinnerup uden Pas, først skal Schow skrive et med et stort Segl under, og saa skal det vises til Eliatscheck, som ogsaa sætter Segl under.

Vi hører ikke andet, end hvad de Tyske fortæller, og de siger, at der er ikke udsigt til Fred, men at vores Konge er flygtet. Vin har de nok af, det er ungarsk Vin, som de selv fører med, og faar udleveret i Spande.

Naar de gaar ind og spiser Festmaaltid hos gæstgiver Møller, siger de: »Det er bra, Kongen af Danmark betaler«, og saa gaar de.

Naar man tænker på de ulykkelige Mennesker i Vejle og Horsens, som har haft al det Kram hele Tiden, maa vi jo være glade. Tyskerne fortæller i Dag, at der er oprør i København. Gud vide, om det er sandt.

Den 16. Juli: I dag har min Tante i København Fødselsdag, og jeg vil haabe, at de paa Sjælland har det bedre end vi Stakler herovre. Nu er vores ene Røver rejst, han skulde have Morgenkaffe kl. 5 ½, han drak en Pægl Fløde, som var beregnet til hele Dagen og tømte Sukkerskaalen. Nu har vi fået en anden Officer med Oppasser, det skal være et vakkert Menneske og Oppasseren en ganske ung, skikkelig Fyr. Oberstløjtnanten har sagt til Schow, at det er en fortvivlet Krig, som de jo slet ingen Interesse har for, de ønsker kun at komme hjem. Alle Tyskere mener, at de er skammeligt forraadte af de nederdrægtige Englændere, for de har jo hele Tiden narret dem med Løfte om Hjælp.

Hvordan skal vi dog holde dette Liv ud? Røverne har Vagtstue paa Raadstuen, og hele Torvet vrimler af al det Kram, saa kommer her hele Tiden Vogne med Soldater, der har været ude hos Bønderne og røvet Flæsk, Ost, Kød og Læder m.m. I Eftermiddag kommer her 400 til, saa her har vi 1200, hvor de skal faa Plads er ikke til at forstaa.

Prøjserne var nødt til at rejse i Morges, var de bleven her længere, vilde det være kommen til Mytteri imellem dem.

Kl. 10 ½ Aften: Nu er det allerværste, som jeg frygtede mest for, sket, i dette Øjeblik har Schow maattet rejse til Aalborg. Sørensen (*Frit-hjof S., amtsfuldmægtig, red.*) kunde slet intet udrette dér,

saa Schow maatte straks komme, ellers vilde han blive afhentet med Magt. Det er ingenlunde rart for mig at bo her alene med fremmed Indkvartering, men blot Schow snart kommer vel tilbage, kan vi vel nok hytte os saa længe. De havde sagt, at i Dag maatte der skaffes mange Heste. Da Schow saa sagde, at det kunde han ikke give sig af med, det stred imod Kongen af Danmarks Regering, sagde de, at Kongen af Danmark havde jo slet ikke mere at sige, og de skulde nok hjælpe sig selv, i Morgen vilde de begynde, saa nu skal de paa Togt i Morgen for at stjæle Heste. Det bliver galere for hver Dag, og der er ikke Tanke om, at det skal faa Ende. Konsul Bendixsen og Lykke har lovet Schow at se ned til mig hver Dag. Jeg ved næsten ikke, hvordan jeg skal udholde det. Det er ikke som Byfoged, men som Amtmand, de skal bruge Schow. De vil have, at han skal underskrive noget, men hans eneste Udflugt er, at han slet ikke er konstitueret af andre end af Kammerherren selv, og naar det skal være rigtigt, skal det jo være af Ministeriet. Jeg er saa bange for, at de skal føre Schow til Rendsborg, thi det truer Major Eliatscheck hele Tiden med.

»Vi har intet rent Tøj, saa vi skulde have vasket, men vi kan ikke, da de stjæler alt, hvad man hænger ud ...«

Den 17. Juli: De to yngste Børn paa 6 Mdr. og 20 Mdr. har grædt hele Natten, de er saa bange, men det er jeg jo ogsaa selv.

Det allermest oprørende er, at der var til-sagt 200 Vogne til at komme ned til Havnen fra Vestergade med 500 heste. De har nu beholdt alle de bedste, og vi ser

de ulykkelige Bønder køre hjem – 2 vogne med et par Heste for. I Dag har de udskrevet 2000 tønder Havre til alle de stjalne Heste.

Vi har intet rent Tøj, saa vi skulde have vasket, men vi kan ikke, da de stjæler alt, hvad man hænger ud, saa vi maa hjælpe os, som vi kan, men det er jo kun Smaating imod alt det andet.

Den 18. Juli: I Dag har de fortsat med at »udskrive« Heste, som de kalder det. Og alle, der kommer med deres nye Heste, følges af Soldater med dragne Sabler. De fik bragt 1300 Heste, hvoraf de beholdt de 102. Jeg har desværre ikke hørt noget fra Schow.

I Morgen skal alle Officererne til Vester-vig for at udskrive Heste. Det siges nu, at vi faar Vaabenhvile, men skal de fremmede blive her i Byen, bliver de jo ikke til at udholde.

Den Officer, som vi har, skal være den flinkeste af dem alle, og vi kan være glade for at have en Officer, thi saa tør ingen Menige komme, de kommer ellers og indkvarterer sig selv.

I Gaar kom der 4 til vor rare Pastor Sonne, og da han ikke kunde blive af med dem, anviste han dem en Stue, men de vilde have 3 Værelser, hvad de dog ikke fik. Da en Soldat kom ud til Sonne og vilde have Ild på sin Pibe, viste det sig, at det var Præstens egen Pibe, han havde taget.

Vores lille Oppasser øver sig i at tale Dansk og vil gerne kæle for Børnene, og officeren vil saa gerne høre de store spille firhændigt, det minder ham om Hjemmet, han kan høre det gennem Væggene, vi vil jo ikke have dem inde hos os.

Den 19. Juli: I Nat kom Schow hjem, Gud være lovet, og han har det godt. von Falkenstein og alle de høje Officerer rejste bort over Hals og Hoved, saa han talte kun med en grev Mønsted. I Aalborg var de sikre paa, at vi nu fik Vaabenhvile, thi de plejer ikke at rejse saa hurtigt. Her mærker vi ikke til nogen Vaabenhvile, i Dag har de udskrevet 20 Stude og 20 Køer. De har i Dag sejlet alle de Skibe bort, som laa i Havn, der blev hejst sort og brandgult Flag.

Der var 4 Østrigere paa hvert Skib, vistnok 11 Stk., men det var gamle, værdiløse Skuder. Vor lille Oberstløjtnant var med, han kom i Dag og takkede meget for Opholdet, han var meget køn. Vi fik i Dag et brev, som var smuglet hertil fra vor gamle Pladskommandant, som sendte sit Portræt, han vilde gerne have, at Schow vilde skrive til ham, hvad han selvfølgelig ikke gør. Den Officer, vi havde, fortalte i Dag, at de høje Officerer var saa slemme, fordi de blev behandlet daarligt, saaledes havde von Falkenstein i Aarhus høfligt bedt om en Vogn til sig selv (det er nok ellers tvivlsomt, om han kan være høflig). Saa havde de sendt ham en Møgvogn og sagt, at de ikke havde bedre.

Den 22. Juli: Nu har vi da faaet Vaabenhvile, i Onsdags blev Kommunalbestyrelsen kaldt op paa Raadstuen kl. 12, og saa oplæste Majoren, at der var Vaabenhvile i 10 dage, og i den Tid vilde de ikke gjøre større Rekvisitioner, men vi skulde underholde alle dem, som vi havde, i alt 600, foruden Officerer.

Vi maatte ikke hejse Dannebrog og ikke holde offentlige Forsamlinger, vi maatte huske paa, at vi var under den prøjsiske og østrigske Regering. I Dag venter de von

Falkenstein, og Magistraten er tilsagt til at præsenteres for ham i Galla – som prøjsiske og østrigske Undersaatter – Schow skal præsenteres af Gelinck, som skal være et større Asen end Majoren.

De Menige skal nu skifte Kvarter hver tredje Dag og sove med Tøjet paa.

Den 23. Juli: Der er skrevet til Nykøbing efter Brigademusikken, som bestaar af 85 Mand, de skal nok spille her paa Torvet i 3 Dage, men der kommer nok ikke mange Tilhørere.

Den 26. Juli: Naa, nu er vi Gud være lovet bleven af med alle vore fremmede og her er stor Glæde i Byen. Da vi fejrede Begivenheden med vore Venner, bankede det paa Døren, og ind traadte vor lille Løjtnant, der skulde rejse i Nat kl. 3, men først vilde sige Farvel og takke os uendelig meget. Han blev siddende i 2 Timer, fik Kaffe med os og lod Munden løbe. I Gaar var Schow oppe og tale med General Gelinck, og han bad Schow om at gøre ham den Fornøjelse at modtage hans Portræt og give sit eget til Gengæld. Schow modtog Portrættet, og Gelinck var en ret køn Mand, men sagde, at han havde ingen at give til Gengæld.

Da Sørensen forleden spurgte Majoren, om han havde noget skriftligt Bevis for, at han havde Ret til at udskrive, svarede han: Ja, henved 800 bajonetter, det vil De vel nok respektere.

Den 30. Juli: I Dag har jeg da faaet Breve fra mine Kjære paa Sjælland samt Aviser fra den 12. og 13. Juli ...